

Vagn Wáhlín, serfrøðingur í føroyskum viðurskiftum:

Fólkið vil ikki hava ógvusligar broytingar

– Lítil munur er á orðaskiftinum um loysing í dag og fyri 50 árum síðan. Tað tykist lógið, at lyndiseyðkennini ikki er broytt, tá hugsað verður um stóru broytingarnar í føroyska samfelagnum, sigur Vagn Wáhlín, sum hevur fylgt valstríðnum á síðulinjuni

DAGNY JOENSEN
JENS KR. VANG

Vagn Wáhlín er dosentur við Árhús Universitet og serkønur í føroyskum viðurskiftum.

Í løtuni er hann í Føroyum og undirvísir á Fróðskaparsetrinum.

Seinastu vikurnar hevur Vagn Wáhlín fylgt við í valstríðnum, og undrast stórliga á, at orðaskiftið um loysing ella ríkisfelagsskap, hóast nógv umrøtt, ikki er komið longur.

– Høvuðsmálini í 46 - 48 vóru eisini spurningar um sambandið við Danmark, og um tað bar til at smíða ein karm um eina heimastýrslóg, sum kundi geva føroyingar so mikið av sjálvstýri, sum teir ynsktu tá. Og um danir yvirhøvur vildu halda slíka lóg.

Ríggar tá tað gongur væl

Hann heldur, at reglurnar í heimastýrslógini eru greiðar, men bert, at tá veruligir

trupulleikar standast, eitt nú undir Klaksvíkstríðnum í 1955 og undir figgjarligu kreppuni í 1992, verður grundlógin galdandi. Tað merkir, at danska stjórin hevur skyldu at leggja seg út í føroysk viðurskifti.

– Hvat er best fyri Føroyar - loysing ella sjálfstýri við broyttari Heimastýrslóg?

– Skal eg siga sum er, so eru danir líkasælir í hesum spurningi. Einastu ferðirnar Danmark hevur havt brúk fyri Føroyum var tá Nato-stóðin varð bygd, men so »brast friðurin á« í 1991, og heimurin broyttist.

Føroyingar eru eina-standandi iskoyti

– Kortini haldi eg at 600 ára felagsskapur ikki kann slást eftir einum degi. Hetta er ein spurningur um kenslur. Tað búgva 15.000 føroyingar í Danmark. Teir eru eitt einastandandi ískoyti í danska samfelagnum, eins og danir búgva í Føroyum. Persónliga haldi egtað ikki vera rimiligt at

slíta menniskjansliga sambandið, sum hevur størri týðning enn kaldar lógir, sigur Vagn Wáhlín.

Hann heldur, at ein viðkæn av Heimastýrisskipanini, aftaná samráðingardag, er besta loysnin.

Vagn Wáhlín hevur eisini fyllt við kjakinum og teimum kanningum, sum hava verið í Danmark, um ríkisfelagsskapin og loysing, og heldur tað ikki vera nakað ivamál, at vilja føroyingar loysing, so fáa teir tað.

– Um so verður, skal málið eisini undir fólkatkvøðu í Danmark, tí eingin stjórn hevur sambært grundlógini, heimild, at geva fullveldið frá sær, uttan so at fólkið hevur talað.

– Tí hava vit í Danmark fingið lógargrein, sum fleiri ferðir hevur verið fyri í hægstaretti, í samband við ES-limaskapin. Nú er samtykt, at tað kann gerast við ávisum treytum:

Eisini fólkatkvøða í Danmark

– Fyri tað fyrsta skulu 5/6

av fólkatingslimunum taka undir við broytingunum, men tað kann stutt sagt ikki lata seg gera at fáa so stóran meirluta í Fólkatungunum. So sigur Grundlógin, at um 5/6 ikki eru fyri, skal málið til fólkatkvøðu.

– Danski forsætisráðharrin hevur sagt, at um føroyingar vilja loysing, so eftirlíka danir?

– Tað hevur hann fyri so vítt rætt at siga, tí meirlutin av dønnum atkvøða ikki í móti, men um danska stjórnin setir uppskott fram, eftir samráðing við føroyingar um loysing, uttan at seta málið undir fólkatkvøðu, so er hugsandi at hægstarettur leggur seg út í málið, og tað er álvarsligt.

Umframt tað, skal grundlógin broytast, skal Grønland eisini taka stóðu. Tað er ikki víst at teir ikki fara at krevja broytingar í Norðurlanthavi, sum føroyingar kanska ikki verða fegnir um.

– Hvat hevur tú serliga lagt til merkis í valstríðnum?

– Tað, sum eg havi lagt til merkis - og tað havi eg skrivað fleiri bókur um - er, at eg sakni eitt veruliga orðaskifti um samfelagsmenningina.

Skúlamál ikki tikið uppá tungu

– Í valstríði í øðrum londum, verður tað oftast til eitt rúkandi orðaskifti um skúlamál, av tí at tað er fólkskúlin, sum skapar framtíðar menniskjað.

– Tað er óskiljandi, at eitt slíkt orðaskifti ikki hevur verið í hesum valstríðnum. Serliga tá sagt verður, at hetta er laguval, sum snýr seg um framtíð Føroya.

– So er tað tú hugsar, hvussu tað verður hjá teimum, sum skulu liva og skapa framtíðarsamfelagið. Hví tosa politikarar ikki um tað?

Nógv rok um lítið og einki

– Tí haldi eg, at tosið um loysing er meira nógv rok um lítið og einki, enn um veruligt ynski hjá føroyingum um loysing, sigur Vagn Wáhlín.

– Er tað bert innbiling vita fara á val uppá loysing?

– Tað eri eg bangin fyri, at tað er. Veruleikin er málið tann føroyska skuldin, sum er 6. mia. krónur, og sum aðalkjarnin av føroyskum politikararunum ábyrgdarleyst hava verið við til at stovna.

– Er tað nakað, sum føroyskir politikarar ikki vilja taka uppá tungu, so er tað júst skuldin, og tí verður í staðin tosað um loysing og alt annað.

– Er tað at káva yvir ábyrgdarloysi?

– Ja, tað hugsar eg, tí annars átti orðaskiftið at snúð seg um heilt onnur mál, sigur Vagn Wáhlín, og visir á onnur fyrirbrygdi, sum hava verið ørvisi enn hann hevði væntað í hesum valstríðnum:

– Sum áskoðari á síðulinjuni, skal eg ikki taka stóðu til, hvat er rætt og skeið, men eg undrist stórliga á veruliga stóðutakana í bankamálinum, um hvørt føroyingar eru lumpaðir ella hava borið seg bytt at. Hetta er hóast alt bert smálutir. Talan er um 1,5 mia. krónur í endurgjaldi. Hvi nevnið eingin skuldina, sum framvegis er 6. mia. krónur. Tað verður ikki nevnt við einum orði?

Vagn Wáhlín hevur kannad tøluni í seinastu veljarakanningini, og sammet við kanningar umleið 20 ár aftur í tíðina.

10 pst. fara at avgera valið

– Ábendingarnar seinastu dagarnar vísa, at veljararnir hava flutt seg munandi frá greiðu uppbyggingini á fólkatungvalinum í februar mánaða. Veljarnir flyta seg alt meira móti miðjuni og til teir gomlu flokkarnar.

Hetta sæst einamest av, at 10 - 11 pst. av veljarafjöldini ikki hevur tikið stóðu. Júst hesir veljarar fara at avgera valið, sigur Vagn Wáhlín.

Hann byggir síni sjónarmið á kanningar 20 ár aftur í tíðina, og samanber við danska valið í ár.

Nýrup útskrivaði val, og allar kanningar vístu, at teir borgarligu fóru at vinna stórsigur, men beint fyri valið kom vend í. Tá saman um kom, valdu fólk eftir hvør flokkur veitti teimum størstu trygðina.

Skelda ístaðin fyri at grundgeva og lurta

– Vit halda ofta at politiska valstríðið er keðligt, og at politikararnir duga so illa at føra síni sjónarmið fram. Hvat heldur tú er orsøkin?

– Ein orsøk er, at politisk mál vanliga verða avgjörd í áhugabólsum og uttan fyrtingssalin. Øð vita, hvat hvør flokkur stendur fyri, og tað nýtast ikki so nógv grundgevingar til at loysa eitt mál.

– Danmark er t.d. 100 ferðir størri enn Føroyar, men har eg galdandi - ikki bert hvat tú gert - men hvussu tú grundgevir fyri tí, sum tú vilt hava fram. Tað verður ført fram yvir eitt langt tíðarskeið, áðrenn avgerðin fellur.

– Í føroysku politikki fara politikarar at skeldast og seta niður á hvønn annan. Tað verður brúkt ístaðinfyri at grundgeva fyri sínum sjónarmiði, ella at lurta eftir, hvat mótparturin sigur. Orsøkin er kanska vantandi politisk mentan, sigur Vagn Wáhlín.

Vagn Wáhlín heldur, at hetta orkymjar fólk serliga nógv í hesum valstríðnum. Byrjað verður við at taka hugsjónarlaga stóðu, men seinastu dagarnar byrja fólk at hugsa um virðið av uppsparing, pensiónunum og øðrum ágóðum, sum samfelagið hevur at bjóða.

– Í veruleikanum vildu fólk kanska valt tað sama sum á fólkatungvalinum, men tey hava longu flutt seg. Teir gomlu stóru flokkarnir fara at fáa nakað tað sama sum seinasta løgtingsval. Tí kann henda, at Edmund Joensen hevur meirlutan, tá Løgtingið kemur saman eftir valið.

Nýtt rák í føroyskum politikki

– Kortini vænti eg eitt skifti í politisku leiðsluni, men eisini, at eitt nýtt rák tekur seg upp, sum vil hava broytingar. Hjá føroysku politikarunum er tí skilabest at lurta eftir hesum rákinum.

Fólk vilja hava broytingar, men tey eru ikki hugaði fyri ógvusligum broytingum, sigur Vagn Wáhlín.

Hann saknar eina grundgeving fyri, hvat loysingar flokkarnir vilja seta í staðin fyri núgaldandi skipan.

– Øll vita at fiskurin ikki er stóðug inntøgukelda, men hvat vilja teir gera við figgjarligu viðurskiftini, um fiskurin svikur?

– Her áttu teir at lagt eina 10 ára ætlan fram, sum greitt vísti á møguleikar, men tann frágreiðingin er ikki komin, sigur Vagn Wáhlín.